

Article Arrival Date**30.11.2025****Article Published Date****20.12.2025**

Azerbaycan-Türkiye İlişkilerinin Gelişimi*
Developing Azerbaijan and Türkiye Relations

Sabina MALİKOVA¹, Bülent KARA²

¹ İğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrasya Araştırmaları Doktora Öğrencisi

² Prof. Dr. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Sosyoloji Bölümü Başkanı

Özet:

Türkiye-Azerbaycan ilişkileri, Azerbaycan- ve Türkiye'nin din, dil ve kültür orijini olarak aynı olması gerçeğinden dolayı uzun geçmişe dayalıdır. Zaman zaman aralarında gerilimli ilişkiler olsa da Azerbaycan-Türkiye İlişkileri genelde dostluk ve kardeşlik çerçevesinde olmuştur. 1990'lı yıllara kadar, uzunca bir süre SSCB'nin bir parçası olan Azerbaycan Cumhuriyeti, 1991 yılından sonra bağımsızlığını kazanmıştır ve bağımsızlığının hemen ardından Türkiye-Azerbaycan ilişkileri siyasi ve ekonomik alanda gelişmeye başlamıştır. Bu tarihi süreç sonrasında Azerbaycan ve Türkiye ilişkileri yakınlaşarak stratejik ortaklık seviyesine yükselmiştir. Bu koşullar sosyal, ekonomik ve siyasi alanda etkisini ortaya koymuş ve iki devlet ortak hareket ederek bölge siyasetini değiştirmiştir.

Türkiye-Azerbaycan ilişkileri uluslararası sistemde benzerine rastlanmayan, son derece özel ve özgün niteliğe sahiptir. Günümüzde “Bir millet iki devlet” sloganını resmi söylem ve eyleme geçirmiş olan Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ilişkiler sadece dil, din ve soy birliğine dayanmaz. Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinin ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve askeri boyutları da vardır.

Bu çalışmada Azerbaycan-Türkiye ilişkileri farklı boyutlarıyla araştırılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Azerbaycan, Türkiye, ilişkiler, uluslararası ilişkiler

Abstract:

Azerbaijan-Türkiye relations have been residing for a long time because of the fact that they have the same origin about religion, language and culture. Though tensions happened in Azerbaijan-Türkiye relations now and again, it usually based on friendship and brotherhood. Until the 1990s, the Republic of Azerbaijan, part of the USSR for a long time, gained its independence after 1991, and immediately after its independence, Turkish-Azerbaijani relations began to develop in the political and economic spheres. After this historical period Azerbaijan and Türkiye got closer and relations have reached to the level of strategic partnership. This conditions have brought up its influence in social, economic, and political sphere and these states acting together changed themselves to regional policy.

* Bu çalışma Sabina Malikova'nın Doktora Tezinden üretilmiştir.

Turkey-Azerbaijan relations have an extremely special and unique character, the like of which is not found in the international system. The relations between Turkey and Azerbaijan, which have put the slogan “One nation two states” into official discourse and action today, are not based only on the unity of language, religion and ancestry. There have been economical, social, political, cultural and military dimensions of Azerbaijan and Türkiye relations.

In this study we researched different character of Azerbaijan and Türkiye from past to present.

Key Words: Azerbaijan, Türkiye, relations, international relations

GİRİŞ: Amaç, Kapsam, Sınırlılıklar, Materyal ve Metod

Azerbaycan ile Türkiye arasında var olan bağlar çok kuvvetlidir. Bu bağlar siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik temellere dayalıdır. Bundan dolayıdır ki, Azerbaycan ile Türkiye’nin birbiriyle bağlantısı çok köklü bir geçmişten ortak kadere doğru ilerleyen geleceğe doğru gelişim seyri olan niteliğe sahiptir. Bu açılardan biricik ve eşsiz olma vasfı taşımaktadır.

Tarihte Selçuklulardan başlayıp, sonra Osmanlılar-Safeviler dönemi, Cumhuriyet-Sovyet Dönemi biçiminde ilerleniş olan Azerbaycan-Türkiye ilişkileri son dönemde vites yükselterek stratejik ortaklık seviyesindeki bugünkü halini almıştır. Önce aynı toplumsal yapı içinde varlığını sürdüren Azerbaycan ve Türkiye ahalisi, zamanla yönetimlerin ayrı düşmesi ve düşünmesinden etkilenecek uzak kalan bir serüven yaşamışlardır.

Petrol ve gaz kaynaklarına sahip olmanın farkıyla büyük güçlerin mücadelesinin ortasında kalan Azerbaycan, aynı güçlerle uzun dönem savaşmış Türkiye ahalisinin pek çok açıdan kaderdaşı konumunda oluyordu. Paylaşım kavgasının ortasında kalmış olan Türk Milletinin evlatları olarak güçlerini birleştirip de mücadele imkanlarının bulunmadığı uzun bir periyotta var olma mücadelesi vermişlerdir.

Sovyetler Döneminde de Azerbaycan için İkinci Dünya Savaşına kadar farklı bir yönetim anlayışı sonrası için farklı bir Sovyet Yönetimi anlayışı egemen olmuştur. İlk dönemde iç işlerinde serbest bırakılan bir Azerbaycan söz konusu iken, ikinci dönemde baskı altında tutulan bir Azerbaycan’ın varlığı söz konusu olmuştur. Türkiye için de bağımsızlık mücadelesinin her meselenin önüne geçmesi ve yalnızlık karşısında gelen Sovyet desteğinin etkisiyle Azerbaycan ile ilgilenen bir vaziyetin olmayışı belirleyici olmuştur.

Sovyetlerin çöküşüyle beraber Azerbaycan-Türkiye ilişkileri hızlı gelişme seyri yakalamıştır. Zamanla dalgalanma aşanmış olsa da istikrarlı bir şekilde gelişip stratejik derinlik yakalamış olan ilişkiler yaşamın çok değişik alanlarda kendini çok güçlü hissettirmiştir.

Çalışmanın gelişim seyrini metodolojik olarak iki bölüme ayırmak gerekmektedir. Bu konuda köklü değişmeyi yaratan Sovyetlerin Çöküşünü milat olarak ele alıp öncesi ve sonrası biçiminde konunun izah tarzı benimsenmiştir. Buna göre birinci bölümde Sovyet Öncesi ve ikinci bölümde de Sovyet Sonrası ilişkilerin gelişimi biçiminde tasarlama yapılmıştır.

1.Sovyet Öncesi Dönemde Azerbaycan-Türkiye İlişkilerinin Gelişimi

Azerbaycan-Türkiye ilişkileri yeni olmayıp tarihsel olarak uzun bir geçmişe sahiptir. (Özdemir-Kantar, 2023.734) Hem Azerbaycan’ın hem de Türkiye’nin toplumsal yapılarının kategorik özellikleri sebebiyle birbirlerine yakın olmaları olgusu ilişkilerde de yakınlığın oluşumuna gerekçe olmuştur.

Çalışmada metodik olarak öncelikle Selçuklular, daha sonra Osmanlılar Dönemi son olarak da Cumhuriyet Dönemi ilişkileri analize tabi tutulmuştur. Türklerin Kafkasya’da bölgeye yerleşmeleri 16. yüzyıla kadar devam etmiştir. Azerbaycanlı aydınlar, son zamanlarda, Azerbaycan’ın, daha önceden Türklerin yurdu olmuş olduğu ve sonradan gelen Türklerin de

bunlara karışarak yerleşmişlerdir görüşü büyük bir yoğunlukla beyan etmektedirler. Prototürklerin, özellikle, önce Ön Asya’da yerleştiklerini ve sonra oradan Orta Asya’ya göçtüklerini düşünen aydınlar hatırı sayılı miktardadır. (Heyet, 2004:8). Bu iddialara kişisel katılan Türkiye’de de çok miktarda aydın bulunmaktadır. Bütün bu olgulara rağmen, çalışmayı Selçuklulardan itibaren başlatmanın metodik bir sınırlamanın gereği olduğunu söylemek mümkündür.

Azerbaycan’ın Selçuklu kontrolüne geçişi Sultan Alparslan döneminde gerçekleşmiş ve Azerbaycan’ın Türkleşme süreci Melikşah döneminde tamamlanmıştır. (Zeytinci, 2025:3). Azerbaycan, Selçuklular Döneminde güvenli bulunduğu için ordugah olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra, konar göçer yaşam biçimine uygun bölgelere sahip olması sebebiyle Oğuzların odaklandığı yurtlardan biri olmuştur. Bundan dolayı da, Oğuzlar, stratejik olarak Azerbaycan’ı üs haline dönüştürdü.

Selçuklular, Irak ve ötesinden geri çekilmeye başlayınca, Büyük Selçukluların geride bıraktığı tortular daha küçük Türk devletlerinin oluşumunu temin etti. Selçuklu sultanlarına hizmet eden Türk komutanları kendi adlarına Ortadoğu’nun çeşitli bölgelerinde yeni bölgesel devletler kurmuşlardı. Kafkaslar, Irak, Suriye ve Filistin’in yanında Anadolu’da, bu dönemde Türk devletlerinin sayısı çok artmıştır. Böylelikle, bu, bölgede yeni durum ortaya çıkarmış ve bu yeni durum Ortadoğu’daki Türk hâkimiyetinin ikinci dönemi gelişmiştir. Bundan sonraki aşamada, Selçuklular büyük bir Türk imparatorluğu olarak tarihten çekilmiş ve yerine daha küçük ve bölgesel Türk devletlerinin hâkim olduğu yepyeni bir dönem başlamıştır. Sonrasındaysa, Osmanlı Devleti doğmuştur. (Kayhan, 2018:46).

Osmanlı Döneminde, Azerbaycan Türkleri ile Türkiye Türklerinin büyük oranda ayır sosyal sistemlerde yaşamışlardır. Azerbaycan, her dönemde büyük güçlerin mücadele alanı olmuştur. Azerbaycan’ın Osmanlı’ya bağlı olan hanlıklarında, Osmanlıları Azerbaycan’ın önemli bir kısmında egemen olan hanlıkları iç işlerinde serbest dış işlerinde Osmanlıya tabi bir hakimiyetle yönetmişlerdir. Osmanlı’nın hakimiyeti Ruslarla olan mücadelelerden sonra büyük ölçüde kaybedilmiştir. Osmanlı ile rekabet halindeki Safevi Devleti’nin dağılmaya başlamasıyla, Hanlıkların Rus Güçleriyle karşılaşması söz konusu olmuştur. Osmanlı’nın güçsüzleşmesi Kafkas Bölgesinin genelinde Ruslara karşı koyabilme gücünü ortadan kaldırmıştır. Osmanlılar karşısında Azerbaycanlıların iki farklı yaklaşım biçimi belirleyici olmuştur. Bu durum iç bölgelerde Osmanlı’ya gönüllü katılım esasıyla gelişmişken, sahil bölgelerdeki ahalinin Osmanlı Paşalarının Şia-Sünni ayrımcılığı konusundaki tutumları sebebiyle Osmanlı’ya mesafeli yaklaşımının etkisiyle Osmanlı karşıtlığının gelişimi biçiminde olmuştur. (Mustafazade, 2004:21-25).

Osmanlı Döneminde Azerbaycan topraklarında, İslam’ın yayılması ve Türk kültürünün etkisi şeklinde olmuştur. Söz konusu dönemde var olan kültürel ve dini bağlar, bölgedeki halklar arasında güçlü bir ortak kimlik duygusunun gelişimini temin etmiştir. Bu eksende, Osmanlı kimliğinin oluşumunda bürokrasi ve ilmiye sınıfı içerisindeki Şirvani, Tebrizi, Erdebili gibi isimlendirmelerin önemli katkıları olmuştur. Osmanlı Döneminde bahsedilen Azerbaycanlı bilim ve kültür insanları planlı olarak Türkiye’ye getirilmiştir. Sonuçta, bu isimlendirmeler, farklı siyasi yapılar altında varlıklarını sürdüren Azerbaycan ve Anadolu Türkleri arasındaki kültürel etkileşimin devamını sağlamıştır. (Zeytinci, 2025:3).

Osmanlı’nın ilk dönemlerindeki bu etkileşim, Osmanlı-Safevi rekabeti ile birlikte, ilişkiler hız kaybetmiştir. Osmanlı’nın Sünnilik ve Safevi Devleti’nin de Şialık politikasını benimsemesi ve birbirleriyle sıkı rekabete girmiş olmaları ahalinin de ilişkilerinin sınırlanması sonucunu yaratmıştır. Bir bakıma, bu dönemde, ilişkiler iki tarafın yönetimlerinden kaçanların göç etmesi biçiminde gelişim göstermiştir. Mezhepsel nedenlerin ilişkilerin sürekli savaş ve mücadeleye neden olduğu ifade edilse de bunun başka nedenlerinin de var olduğu olgusunu hatırlatmak

gereklidir. Osmanlı-Safevi mücadelesi, gerçek anlamında, sadece Sünnî-Şîî karşıtlığından öte olan iç ve dış dinamiklerin, bölgesel çeşitliliklerin, uluslararası ittifakların ve jeopolitik kaygıların da etkisinde olan bir mücadeledir. (Küpelî, 2010:18).

Osmanlı-Safevî ilişkileri, Anadolu ve İran'ın komşuluklarıyla başlamış olup Şah İsmail'in Safevî Devleti'ni fiilen kurmasıyla yeni bir boyuta ulaşmıştır. Aralarındaki şiddetli çatışmalar ve savaşlar 16. Yüzyılın başlarından 17. yüzyıl sonlarına kadar devam etmiştir. İran-Turan, iki Türk hanedanının çatışması, ticaret yollarının kontrolü gibi farklı sebepler Osmanlı-Safevî savaşlarının nedenleri olarak ifade edilmektedir. Bunlarla birlikte yaygın kanaat, Safevîlerin Şîî mezhebinin devlet ideolojisi haline getirmesine karşılık Osmanlı Devleti'nin de Sünnî İslam'ı devletin resmî ideolojisine dönüştürmesi sayılmaktadır. Bu farklılıklara bağlı olarak dinî ve mezhepsel karşıtlığın bu savaşlara zemin hazırladığı yönünde görüşler hakimdir. Bundan dolayıdır ki, İslam tarihi boyunca etkili olan Sünnîlik-Şîîlik rekabeti, Osmanlı-Safevi ilişkileriyle teolojik tartışma boyutundan siyasî boyuta evrilerek müslümanları fiilî çatışmalarla tanıştırmıştır. Anadolu'da Safevîlerin etkisi ise, tarikatın kurulduğu ilk dönemlerde başlayıp Şah İsmail ile birlikte doruk noktasına erişmiştir. Şah İsmail, merkez olarak kabul ettiği Tebriz ve civarının büyük oranda Sünnî olması sebebiyle bölge halkına güvenememesi sebebiyle, büyük bir devlet olmak için ihtiyaç duyduğu insan gücünü sağlamak adına gözünü Anadolu'ya dikmiştir. Şah İsmail, Hicrî 908 (1502–1503) yılında bir mektup göndererek kendisine bağlı sufilerin Erdebil'deki tekkeye gelmelerine izin verilmesini talep etmiş ancak bu isteği II. Bayezid tarafından reddedilmiştir. Buna rağmen halifeleri vasıtasıyla Anadolu'nun Bâtınî/heterodoks halkı arasında yaptığı propaganda faaliyetleri konar-göçer Türkmen grupları arasında karşılık bulmuştur. (Aköz-Bissebayeva, 2025:148). Osmanlı İdaresinin Safevi Şîîliğini kabul edip on iki dilimli kızıl taç ve kızıl sarık giyen ve «Kızılbaş» olarak isimlendirilen zümrelere karşı uyguladığı sert politika Osmanlı halk İslâm'ında «Sünnîlik» ve «Kızılbaşlık» olarak ikiye bölünme durumunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunun yanında, Osmanlı Yönetiminin Kızılbaşlara karşı uzun süreli takibatlar ve cezalandırmalar uygulamasının etkileri günümüzde dahi hissedilir hal almıştır. Kızılbaşların zamanla artan ölçüde dışlanma yaşamaları sonucunda devletten uzaklaşmaları kaçınılmaz olmuştur. Bu sorun, toplumda yaşanan gerçeklikten ötürü, günümüz koşullarında artık her açıdan önemli bir konu olmuştur. (Küpelî, 2010:18-19).

Osmanlı-Safevi Anlaşmazlığı, 18. Yüzyıldaki çatışma sonrası yapılan antlaşma sonrasında durağan hale gelmiştir. Kasr-ı Şirin Antlaşması ile birlikte, Osmanlı İran Yönetimi arasında uzun süreli olarak barışın egemenliği söz konusu olmuştur. İran'ın 20. Yüzyıl'da geliştirmiş olduğu yayılma politikaları ile Osmanlı'nın da Kafkasya'ya ilgisi Hanlıklara sahip çıkmak şeklinde olmuştur. Ermenilerin Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında işgalci güçleri kullanarak Kafkaslardaki Müslüman ahali üzerine baskı kurmaya çalışarak saldırganlığa girişmeye başladıkları anlaşılmaktadır. Ermenilerin Osmanlı Devleti'nin Kafkasya'da silaha başvurmama biçimindeki iradesinin de güç alarak, saldırılarını arttırmış olduklarını söylenebiliriz. Buna bağlı olarak, Osmanlı Devleti'nin bazı tedbirler aldığı görülmüştür. Ermenilerin 5 Aralık 1917'de imzalanan Erzincan Mütarekesi ile işgal ettikleri çoğu yerden özellikle Nahçıvan, Zengezur ve Karabağ Bölgelerinden çekilmiş olduğu bilinmektedir. Osmanlı'nın askeri yardım gönderebilmesi de ancak Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan stratejik işbirliği anlaşması, o tarihlerde de sonraki müdahalede dayanak noktasını oluşturmuştur. (Musa, 2000:510-515).

Nuri Paşa'nın liderliğinde 1918 yılında kurulan Kafkas İslam Ordusu Bakü'de Bolşevik ve Ermeni çetelerinin oluşturduğu tehditlere karşı harekete geçerek büyük bir zafer kazanmıştır. Ordu, 16 Eylül 1918'de Bakü'ye girerek Azerbaycan halkını bu baskıdan kurtarmayı hedeflemiş ve Bakü'yü düşmandan kurtarmıştır. Bu stratejik başarı, hem Azerbaycan'ın

bağımsızlık mücadelesine katkı sunmuş, hem de Türkiye-Azerbaycan kardeşlik ilişkilerinin tarihindeki önemli dönüm noktalarından biri olarak kayıtlara geçmiştir. (Zeytinci, 2025:4).

Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti 1918’de, kurulduğunda, Osmanlı, ilk planda, Azerbaycan’a kardeş elini uzatarak, Azerbaycan’ı Rus istilasından korumakla alakalı adımlar atmış ve sonraysa, Osmanlı’nın dış güçlerce parçalanarak, yerini Türkiye Cumhuriyeti’ne bıraktığı zaman Türkiye bir Kurtuluş Savaşı mücadelesine başlamıştır. Kurtuluş Savaşı’nda, Türkiye için diğer Türk Cumhuriyetleri gibi, Azerbaycan da Türkiye’ye yardımda bulunmuştur. 20. yüzyılın başlarında, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti’nin (1918-1920) kurulması, Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ilk resmi devlet ilişkilerinin de başlangıcı anlamına geliyordu. Bu dönem, Türkiye’de İstiklal Mücadelesinin yaşanmakta yaşandığı dönem olması sebebiyle Türkiye’nin de zor günlerini ifade etmekteydi. Sonrasındaysa, Türkiye’nin iç sorunları ve savaş sonrası toparlanma sürecini yaşıyor olması Türkiye’nin Azerbaycan ile olan ilişkilerinin gelişimini sınırlamıştır. Yeni kurulan Türk Devleti için İstiklal harbi esnasında, Rusya ile olan karşılıklı çıkar ilişkilerinin mevcudiyeti ve savaş sonrası Rusya’nın taleplerinin olması, Azerbaycan ve Türkiye için iki taraflı politika yürütülmesini zorlaştırmaktaydı. Azerbaycan ile Türkiye ilişkileri bütün bu olumsuzluklarla yürütülmeye çalışmış ve 1920’de Azerbaycan’ın Sovyetler tarafından işgal edilmesiyle de ilişkiler çok büyük oranda kesintiye uğramıştır. (Zeytinci, 2025.4).

13 Ekim 1921’de Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan arasında Kars Antlaşması imzalanmıştır. İmzalanan bu antlaşma, Türkiye ve Sovyetler Birliği’nin Nahçıvan üzerindeki ortak garantörlük haklarını ve Nahçıvan’ın Azerbaycan’ın koruyuculuğunda özerk bir bölge statüsünde olduğu teyit ettirilmiştir. Daha sonra imzalanan Moskova Antlaşması da Nahçıvan’ın Azerbaycan’a ait olduğunu, Kars Antlaşması ise Türkiye’nin garantörlüğünü içermektedir. Böylelikle, Türkiye’nin Günümüzdeki Kafkasya Sınırları Moskova, Kars ve 2 Aralık 1920 tarihli Gümrü Antlaşmaları ile kesinleşmiştir. (Karabulut, 2021:2). 1921 Moskova ve Kars Antlaşmalarınca, Türkiye, Nahçıvan’ın Azerbaycan’da kalmasını kabul ederek bunun sonucunda da Nahçıvan’ın özerk statüsünün devamında dolaylı olarak bir güvence kaynağı olmuştur. Buna göre, Türkiye, garantör haline gelmiş olaarak Nahçıvan’ın toprak bütünlüğünü kabul etmiştir (Okyar, 2017:87).

Cumhuriyet’in ilanından önce Millî Mücadele’nin BMM Hükümeti tarafından kazanılmasıyla Osmanlı’nın bir devlet olarak yıkılması söz konusu olmuştur. Savaş sonrası otoriteyi elinde bulunduran iradenin yönetim olarak cumhuriyeti benimsemesiyle, Türkiye Cumhuriyeti olarak ilan edilmiş ve böylelikle yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde, İtilaf Devletlerinin Anadolu’da ilerleyişini durdurmak düşüncesindeki Mustafa Kemal’in yerinde bir seçenek olarak Bolşeviklere yaklaşması söz konusu olmuştur. Bolşevikler için de petrol zengini Bakü’yü ele geçirmek önemliydi. Mustafa Kemal’in savaşta olması da Bolşevikler için iyi bir fırsat niteliğindedir. (Çevikel, 2023:159). O Dönemdeki Azerbaycan Sovyeti’nin Başkanı Nerimanov ideolojik olarak Lenin’in halkların kardeşliği ideolojisini savunmaktadır. Nerimanov, Türkiye-SSCB İlişkilerinde hem Türkiye’nin emperyalistlere karşı mücadelesini desteklemek için hem de Mustafa Kemal’in borç talebimi karşılıksız yardımla çözmek için etkin rol aldı. Ayrıca, Nerimanov,, Lenin’i de Türkiye konusunda etkilemeyi başarmıştır. Nerimanov, daha sonra Stalin dönemi başladığında kendisinin ideolojik olarak hayal ettiği gelişmiş Azerbaycan’ın olmayacağını da görmüş oldu. (Korkmaz, 2021).

Türkiye’de cumhuriyetin kurularak geliştirilen reform faaliyetleri, bir taraftan Azerbaycan halkı arasında milli kimliğin sosyo-kültürel boyutta bir ivme kazanmasını sağlamış, diğer taraftan da Sovyet Azerbaycanı’nda modernleşme hareketinin yükselişini temin etmiştir. Bunlar, Sovyetler Döneminde, Sovyet Azerbaycanı ile Türkiye arasında kültürel ilişkilerin olduğunu ortaya koymaktadır. Kültürel etkinlik başlığı altında, 26 Şubat-6 Mart 1926 tarihleri arasında, Bakü’de, Birinci Türkoloji Kurultayı organize edilmiştir. Türkoloji Kurultayı,

öncelikle, Türk dili, kültürü ve tarihi ile ilgili meselelerin tartışılması adına organize edilmiştir. Bütün bunların ötesinde, toplantılar sırasında milli egemenliklerin başlıca mahiyeti ve içeriği de müzakere edilmiş ve yanı sıra, milli egemenliklerin korunmasına yönelik önlemlerin alınması için bir komisyon oluşturulmasına karar verilmiştir. Bakü'deki Türkoloji Kurultayı'nda Sovyet rejiminin hoşnut olmadığı siyasi kararların da kabul edildiği ortaya çıkmaktadır. (Cabrayilov, 2024:1355). Sovyet İdaresi'nin bu hoşnut olmadığı kurultay sebebiyle daha sonraki yıllarda ilişkilere engel koma eğilimi ortaya çıkmıştır.

1926-1937'li yıllara gelindiğinde, gerilim ve sessizlik aşaması olarak değerlendirilebilecek bir dönem yaşanmaya başlanmıştır. Bu dönemde, Türkiye'nin Azerbaycan ile siyasi ve kültürel ilişkileri Moskova'nın ve Sovyet Azerbaycanı'nı yönetenlerin tercihlerine bağlı olarak çok gerilemiştir. Sonraki dönem 1937 yılı Türkiye'de Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümüyle neredeyse aynı zamana denk gelen Azerbaycan'da Stalinist diktatörlüğün zirve noktasına ulaştığı dönemi ifade etmektedir. Sovyetlerde, bu dönemde, "Türk ve Türkiye" bahsini açan kişilere karşı büyük baskılar, represyonlar uygulanmaktaydı. Yüzlerce Azerbaycan aydını "Pantürkist" adı altında kurşuna dizilip sürgüne gönderilmekteydi. İlave olarak, Azerbaycanlılar işkence ve zulüm de görmekteydiler. (Cabrayilov, 2024:1355-1356).

Bu baskıları Bağırılı şu şekilde beyan etmektedir: "Türkiyeli bilim adamı Seyfeddin Altaylı Halil Rıza üzerine bir yazısında yazıyor: '1988 yılında henüz Sovyetler Birliği çökmeden önce Bakü'de yazar ve şair dostum Sabir Rüstemhanlı'nın mekânında Halil Rıza'yla konuşurken öyle sözler söyledi ki, şaşırmışım. Rahmetli öylesine doluydu ki, duygularını anlatmaya çalışırken kelimeler aciz kalıyordu ve söyledikleri de bir insanı ipe götürecek kadar aşırıydı'. O yıllarda Türkiye'den bir insanın Bakü'de olması adeta mucize olarak kabul ediliyordu. Misafiri olduğunuz insanlar için bundan daha büyük bahtiyarlık olamazdı dünyada. O vakitler Azerbaycan'da bulunmam, insanlardaki bu duyguları tasvir etmem çok zor. Türk vatandaşı olan bir kimseyi evinde misafir etmek her Azerbaycan Türkünün platonik aşkıydı. Halil Rıza ile karşılıklı oturup sohbet ederken, Türkiyeli bir kardeşiyle dertleşmenin verdiği hazzı bakışlarındaki mutluluk hallerinden hissedip ona bu duyguları yaşatmada vesile olduğumdan dolayı sonsuz derecede mutlu olmuştum. Bu duyguları bize karşılıklı olarak tattırdığı için de Yüce Tanrı'ya en derin samimiyetimle dua edip şükür etmişim. Yüreğimde duyduğum mutluluğu ve sevinci çok istememe rağmen duvarların kulağı olur diye rahmetliye açıklamamışım. Böylesine şahsiyetlere sahip Azerbaycan dün devlet kurmayı öğrettiği kimselere esir olamazdı, olmadı da. İnşallah bir gün gelir yüzünün diğer kısmı da güler ve büyük bir insanlık ayıbı tarihe karışır. O günün yolcuları ne mukaddes insanlardır ya Rab" (Bağırılı, 2022:64).

Doğal kaynaklarını işletme özgürlüğü kalmayan, bununla da kalmayıp her türlü kısıtlama ile yaşamak durumunda kalan Azerbaycanlıların bu tablolardan kurtulması Sovyet Rejiminin yıkılması ile mümkün olmuştur. Ancak Azerbaycanlılar diğer Sovyet Cumhuriyetlerinden farklı olarak özgürlüklerini özgürlükleri uğruna canından vazgeçmiş şehitlerine borçlu olmuştur.

Bu aşamada Sovyetler Sonrasındaki Azerbaycan-Türkiye İlişkileri bahsine geçilebilir.

2. Sovyet Sonrası Dönemde Azerbaycan-Türkiye İlişkilerinin Gelişimi

Mihail Gorbaçov'un Sovyetler Birliği'nde liderliğe geçmesi, Sovyetlerin dünya konjonktüründen de etkilenmesiyle değişim yaşanmaya başlanmıştır. Azerbaycan'da ve doğal olarak bütün Sovyet Cumhuriyetleri genelinde bu hadiselerin derin yankıları olmuştur. O dönemde çok popüler olan Perestroyka (yeniden yapılandırma) ve glasnost (açıklık) politikaları, Azerbaycan'daki toplumsal yapıda önemli bir değişim dalgasını yaratmıştır. Sovyetler Birliği'ni oluşturan halklar, bu politikalarla, komünist ideolojiye olan bağlılıklarını sorgulama safhasına girmişlerdir. Bu sayede insanların daha özgür bir politik iklim ile

yaşamlarını sürdürmeye başladıkları görülmüştür. Azerbaycan'ın milliyetçi aydınları da bu özgürlükçü iklimden etkilenmişler ve Moskova'nın Azerbaycan'daki politikalarına karşı eleştirilerini yoğunlaştırmışlardır. Bunun yanı sıra, Azerbaycanlı aydınlar, milli duruşlarını netleştirme yolunu seçmişlerdir. Azerbaycan'da icra edilen Rus adaletsizlikleri Azerbaycan'daki aydınlar ile birlikte tüm Türk dünyasındaki aydınlar tarafından ciddi olarak eleştirilmiştir. Azerbaycanlı aydınların eleştirileri toplumda bir milli uyanış süreci yaratarak direniş hareketlerinin oluşumunu sağlamıştır. Bu olaylar üzerine, Moskova Yönetimi, Azerbaycan'ın petrol ve doğalgaz kaynaklarını kontrol altında tutmak için Ermenileri kışkırtarak, Ermenilere destek sağlayarak bölgede gerilime yol açıp istikrarsızlığa neden olmuştur. Ermenilerde oluşan bu hareketlenmelerin etkisiyle, Azerbaycan Halk Cephesi (AHC), ulusal mücadeleyi sürdüren örgüt olarak mücadele başlatmıştır. Ortaya çıkan bu direniş hareketleri ahaliyi Elçibey'in liderliği etrafında birleştirmeyi temin etmiştir. Halk direnişine liderlik yapan Elçibey, Azerbaycan Halk Cephesi'ni, 16 Temmuz 1989'da resmen kurmuştur. AHC'nin kuruluşundan sonra gerçekleştirilen gösterilerde "Azertürk" ve "Türk" adıyla iki slogan öne çıkmıştır. Elçibey'in liderliğindeki AHC tarafından dile getirilen bu sloganlar Sovyet rejimi karşısında kendi öz kimliğine dönüşün çağrısı demek oluyordu. (Zeytinci, 2025:3).

Bundan sonraki dönemde Azerbaycan'ın bağımsızlığı kazanılmıştır. Ardından AHC'nin ilk kurultayında, Elçibey AHC'nin amacının "Bağımsız, Birleşik ve Demokratik Azerbaycan" inşa etmek olduğunu söyleyince, başta Rusya ve İran olmak üzere, bu hedeften rahatsızlık duyan bölge güçlerinin Ermenistan'ın arkasında birleşmeleri zor olmamıştır. Ebulfez Elçibey, Türkiye'ye gerçekleştirdiği ilk ziyaretinde "Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Boğazlar Beyannamesi"ni imzalamıştır. O Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel ile çeşitli başlıklarda başka beyannameler de imzalamıştır. Elçibey, Atatürk ve Mehmet Emin Resulzade çizgisinde milliyetçi ve demokrat bir siyaseti benimsemiştir. (Çevikel, 2023:160-161).

386

Azerbaycan-Türkiye ilişkileri Ebulfez Elçibey ile birlikte daha yakın hale gelmiştir. Bu değişimde Elçibey'in Türkiye'ye yönelik pozitif tutumu etkili olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında 1992'de Ankara'da imzalanmış olan "İş birliği ve Dayanışma Anlaşması", iki devlet arasında var olan çok taraflı ilişkilerin hukuksal çerçevesini güçlendirecek alt yapıyı tesis etmiştir. Bu anlaşma, iki ülke arasındaki ilişkilerin temel dayanağını oluşturmuştur. Özellikle, daha sonraki yıllarda birlikte yapılacak işlerin dayanak noktasını bu anlaşma meydana getirmiştir. (Bayrakdar-Temür, 2024:5).

Elçibey'den sonra tecrübeli politikacı Haydar Aliyev yönetime gelmiştir. Kurt Politikacı Haydar Aliyev, stratejik hamleler ile işe başlamıştır. Bu kapsamda, öncelikle, savaşta psikolojik üstünlüğü ele geçirmiş olan Ermenistan ile barış antlaşması imzalamıştır. Bununla ülkesini siyasal istikrarsızlıktan kurtarma amacına sahip olmuştur. Haydar Aliyev'in yaptığı hamle ile ülke krizden kurtarılmıştır. Bundan sonra da bölge güçleri arasında dengeye dayalı bir siyaseti benimseyerek fark yaratılmıştır. (Özsoy, 2023:588).

Haydar Aliyev, ayrıca, Batılılarla kurduğu ilişkilerle enerjisine finans kaynağı yaratmıştır. Aliyev, Batılılar ile birlikte, Rusya ve İran'ı da dışlamayan politikalar geliştirmiştir. Bu ülkelerin güvenini kazanmakla beraber Türkiye ile de reel politik anlamda iki tarafın kazancına olacak projeler gerçekleştirmiştir. Aliyev, kendinden emin olduğunu hissettiği ilk anda da Türkiye ile "bir millet iki devlet felsefesine dayalı politika" geliştirmiştir. "Asrın Anlaşması" diye tarihe geçen antlaşmaya Türkiye'yi dahil etmek ile ilgili Haydar Aliyev'in özel çabalarının olduğu bilinmektedir.

Türkiye-Azerbaycan ilişkileri, Haydar Aliyev'in 8-11 Şubat 1994 tarihlerinde Türkiye'ye yaptığı ilk resmi ziyaret sonrasında hızlanarak olumlu yönde gelişim göstermiştir. Elbette bu durum da ikili ilişkilerin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu kapsamda yapılmış olan "Asrın

Anlaşması” adlı enerji anlaşması, Türkiye için önemli bir meseledir. Bu prestij anlaşması, Türkiye için hem siyasi hem ekonomik yönden kıymetli olan Bakü-Tiflis-Ceyhan ve Bakü-Tiflis-Erzurum projelerinin doğmasını temin etmiştir. (Bayrakdar-Temür, 2024:5).

Haydar Aliyev’in farkı siyasal istikrar ile sınırlı olmamıştır. Siyasal istikrar ile birlikte ekonomideki bazı getirdiği yeniliklerde de fark yaratılmıştır. Bu dönemde serbest piyasa ekonomisine geçiş ile birlikte verimli ekonomik ilişkilerin kurulması ve kalkınmanın gerçekleştirilmesi için altyapının oluşturulduğu söylenebilir. Haydar Aliyev Döneminde, ayrıca, toprak reformları, özelleştirme uygulamaları ve Azerbaycan’ın hızlı kalkınmasını sağlayan petrol stratejisini uygulamaya koymak gibi önemli iktisadi kararlar da başarılmıştır. (Yüce, 2023:148).

Babası Haydar Aliyev’den sonra iş başına gelen İlham Aliyev’in, Haydar Aliyev’in inşa etmiş olduğu politikayı sürdürmüş olduğu ve Türkiye ile mevcut olan münasebetlerin geliştirilmesi hususunda çok ciddi çaba sarf ettiği görülmüştür. İlham Aliyev’in Döneminde gerçekleştirilen enerji alanındaki projeler iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesini daha ilerilere taşımıştır. Bu gelişimin doğal bir sonucu olarak da, bu projeler aracılığı ile Türkiye’nin bölgedeki konumu güçlenmiştir. (Bayrakdar-Temür, 2024:5).

Azerbaycan-Türkiye ilişkilerindeki bu yeni gelişmeler, dünyada yeni bir dönemin başlamış olduğunu ortaya koymaktadır. Bu dönemde Türk devletlerinin birbirleriyle aracısız ilişki kurabilme fırsatları ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, enerji projelerinin haricinde Türkiye’den Azerbaycan’a iktisadi alanda yatırımlar gerçekleştirilmiştir. BTC Projesi, Türkiye için olduğu kadar Azerbaycan için de çok büyük bir fırsattır. Azerbaycan için, petrolünün rezervlerini Avrupa’ya pazarlamada daha kolay bir yola sahip olacağı sonucu ortaya çıkacaktır. BTC Hattı pazarlamadaki Rus Tekelini kırarak bugün artık Bakü Supsa Novorossisk hattına alternatif yol olmuştur. Enerji projelerinin haricinde, Azerbaycan ile Türkiye arasında ekonomik, kültürel, sosyal alanlarda birçok önemli antlaşmalara imza atılmıştır. Hepsinin ötesinde, Azerbaycan ile Türkiye arasında 1990 sonrası imzalanan öğrenci değişimi programlarıyla Türkiye’den Azerbaycan’a öğrenciler gelip Azerbaycan’ın çeşitli Üniversitelerinde başarılı bir şekilde eğitim almışlardır. Aynı zamanda, Azerbaycan’dan da her yıl binlerce öğrenci eğitim almak için Türkiye’ye gelmiştir. İşbirliğinin farklı örnekleri olan bu projeler, Azerbaycan ve Türkiye arasında her alanda etkileşime katkıda bulunmuştur. Gerçekleştirilen bu projelerin gelecek için birer yatırım olmak gibi amacı da bulunmaktadır. Söz gelimi, Azerbaycan’dan Türkiye’ye gelen bir öğrenci, Türkiye’nin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarına hâkim olacaktır. Çünkü bu ülkede yaşadığı ülkenin şartları hakkında bilgi sahibi olabilecektir. Aynı şekilde, Türkiye’den Azerbaycan’a gelen öğrencinin de Azerbaycan’ın şartlarını bilmek gibi bir farkı olacaktır. Bundan ötürü 10 yıl ya da 20 yıl sonra Azerbaycan ve Türkiye devletlerinde bu aktörler diplomasi alanına yerleştirilecekleri zaman iki devlet arasında son derece sıkı bağlarla bağlanmış bir ilişki ortaya çıkaran lobi rolüne sahip olacaklardır. Türkiye için, bu durum, sadece Azerbaycan’la bağlantılı olarak değil, diğer tüm Türk Cumhuriyetleriyle bağlantılı olan faaliyetlerini aynı biçimde geçerliliği olan bir olgu olacaktır. Doğaldır ki yetişenlerin bürokraside Türkiye’den öğrendikleriyle işleyiş göstermeleri olgusu diğer Cumhuriyetler için de geçerlidir. Bütün bunlardan daha önemlisi, bu devletler arasında ortak dil birliği projesinin gerçekleştirilebilir olması da bu sayede kolay hale gelecektir (Mededi, 2022:265-266).

Dünyada egemen olan bu yeni dönemde, Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ilişkilerin yeniden inşası, Azerbaycan ve Türkiye’nin çıkarları açısından önemlidir. Bunun kadar her iki ülkenin yer alacağı bölgesel ve küresel stratejik denklemler açısından da önem taşımaktadır. Daha Azerbaycan’ın bağımsızlığının ilk aylarında, Türkiye’nin çeşitli nedenlere bağlı olarak Azerbaycan’ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri olması, her iki ülke arasında güçlü bir dayanışma ve işbirliğinin temelini erkenden atmış olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca, Azerbaycan’ın uluslararası arenada tanınması ve güçlü bir dış politika stratejisi oluşturması

konusunda Türkiye'nin önemli destekler temin etmesi ilişkileri güçlendiren önemli faktörlerden biri oluşmuştur. İki ülke arasında, ekonomik ilişkiler de hızlı bir şekilde gelişim göstermiştir. Özellikle enerji alanındaki büyük projeler iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğinin simgesi haline gelmiştir. Ayrıca, bu yatırımlar, her iki ülkenin de enerji bağımsızlığını güvencesi olmuştur. Bu yönüyle bu hamleler tarihe geçecek adımlar olmuştur. Hepsinden de önemlisi, Azerbaycan'ın zengin enerji kaynakları, Türkiye'nin bölgesel enerji merkezi olma hedefini gerçekleştirmesine katkıda bulunmuş ve Türkiye'nin Avrupa'ya enerji taşıyan bir köprü olma rolünü güçlendirmiştir. Bunlarla birlikte, Azerbaycan ve Türkiye arasında var olan karşılıklı destek ve dayanışma; eğitim, kültürel değişim ve güvenlik gibi alanlarındaki çeşitli işbirliği örnekleri de aralarındaki dayanışmanın ilerlemiş olduğunu ortaya koymaktadır. Karşılıklı güven ve birbirlerinin haklarını kollama anlayışları sebebiyle, ilişkiler, iki ülke için de ulusal çıkarların ötesinde bir kardeşlik ve stratejik ortaklık düzeyine ulaşmıştır. Bu bağlamda Azerbaycan-Türkiye ilişkileri sadece bölgesel değil, küresel stratejik düzeyde de büyük bir öneme sahip olmuştur. Azerbaycan'ın bağımsızlığı sonrasında tesis edilen bu güçlü bağ, her iki ülkenin geleceği için temel bir dayanak noktası olmuştur. (Zeytinci, 2025:5).

Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinin zirve noktasını son on yıllık süreç ortaya koymuştur. Bu noktada hem Türkiye'de hem de Azerbaycan'da bu gelişmeleri besleyen gerekçeler oluşmuştur. Türkiye'de karar almayı hızlandıran Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmiş olması önemli bir gerekçe olmuştur. Meselenin Azerbaycan tarafını da Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in siyasal ilişkiler sisteminde Türkiye'yi merkeze alan politika tarzı oluşturmaktadır. Ayrıca, iki devletin üst yönetimi olan cumhurbaşkanlarından kaynaklı olarak özellikle Elçibey ve Haydar Aliyev Dönemlerindeki antlaşmaları stratejik derinlikle stratejik işbirliği anlayışına çevirmeleri de gelişmelere yol açmıştır. Daha Sonrasında ise, karşılaşılan hadiselerle ortak tedbirler alma ve işbirlikleri çerçevesinde çözümler bulma anlayışıyla 2020 sonrasındaki Karabağ Zaferi'nden olumlu sonuç çıkarılması mümkün olmuştur.

SONUÇ:

Azerbaycan ile Türkiye hem coğrafi yakınlığından dolayı hem de din, dil, etnik köken ve sosyo-kültürel bakımdan yakınlığı sebebiyle güçlü ilişkilere sahiptir. İki ülke arasındaki ilişkiler eskiye dayanmaktadır. Eski olan ilişkilerin sıkı bağlara sahip olduğu söylenebilir. Bu sıkı bağların varlığına rağmen, zaman zaman birbirine hasret kalmış ahaliye sahip bu iki devlet ve toplum, dünyanın önemli kavşak noktalarında yer almış durumdadırlar.

Tarihsel olarak analiz edildiğinde devri dalgalı bir seyre sahip olsa da, Azerbaycan-Türkiye ilişkileri zaman içerisinde sürekli gelişim göstermiştir. İlk planda aynı toplumsal yapının içinde yaşayan Azerbaycan ve Türkiye ahali zamanla ayrı toplumsal yapının üyesi haline dönüşmüşlerdir. Selçuklular zamanında Türkmen göçünün organizasyonu ve yerleştirilmesiyle ilgili ortak sorumluluğa sahip insan yapısı zaman içinde Osmanlı-Safevi ikilemi ile yaşayan hale mecbur kılmıştır. Daha sonra da Rus İşgali ve ardından gerçekleşen Sovyet yönetimi ile uzun süre ilişkilerde sessizlik ya da sınırlı düzeydeki ilişkilerin egemen olduğu görülmüştür.

Sovyetlerin çöküşü Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinin seyrini hızla olumlu yöne dönüştürdüğü anlaşılmaktadır. Bağımsızlığına kavuşan Azerbaycan, Türkiye ile önce sosyo-kültürel boyutlu ilişkilerde yoğunluk yaşamış ancak zamanla bu işbirliğinin ekonomik, siyasal ve askeri boyutları ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu gelişim ilişkileri stratejik ortaklığa kadar götürmüştür. Bu öndeki ilişkilerde her iki ülkenin coğrafi avantajları kadar yönetimi üstlenmiş olan liderlerinin iradesi de belirleyici olmuştur.

Bağımsızlıktan sonra farklı dönemlerde farklı eğilimler ortaya çıkmış olsa da Azerbaycan-Türkiye ilişkileri genelde hep ileriye doğru gelişim seyri yakalamıştır. Elçibey öncesinde kısa

sürekli egemen olan hükümet bile Rus yanlısı da olsa Türkiye ile ilişkilerini iyi seviyede tutmuştur. Elçibey'in yönetiminde Türkiye ile ilişkiler en ileri seviyelere ulaşmıştır. Dünyanın diğer bölgelerindeki Türklerle de bağlantı kurulması yoluna gidilmiştir. Ancak bu politikaların Rusya-İran-Ermenistan yakınlaşması ile Azerbaycan'ı zor durumda bırakacağı düşünülememişti. Ermenistan ile yapılan Birinci Karabağ Savaşı'ndaki başarısızlığı kaçınılmaz kılmişti.

Elçibey sonrasında iş başına gelen Haydar Aliyev önce çatışmasız bir ortam için sulh sağlamak yoluna gitti. Ardından da bölgede ve uluslararası sistemde denge politikasını benimsedi. Böylelikle kısa sürede önce siyasal istikrarı sonra da ekonomik istikrarı oluşturdu. Gücünü ispatladıktan sonra Türkiye ile olan ilişkileri de daha iyi noktaya taşımaya çalıştı.

Haydar Aliyev'den sonraki Başkan İlham Aliyev babasının geliştirdiği modeli daha ileriye taşıdı. Petrolün ve doğal gazın verdiği gücü çok iyi kullanarak çok sıkı ilişkilerle dünya siyasetine dahil oldu. Türkiye ile olan ilişkileri de daha ileri seviyelere taşıdı. Artık onun döneminde Azerbaycan-Türkiye ilişkileri stratejik ortaklık seviyesine ulaşmıştı. Bu yakınlık kendini İkinci Karabağ Savaşı'ndaki dayanışmada kendini ortaya koymakla kalmadı, anı zamanda bütün Türk Dünyasına feyiz kaynağı oldu. Türk Devletleri Teşkilatının oluşumu ve geliştirilmesi bu dayanışmanın ürünü olarak takdim edilebilir. Türkiye'de de hükümetlerin tamamı Azerbaycan konusunda tavizsiz tam desteği bütün dünyaya göstermiştir. Ama son dönemdeki ilişki ve dayanışmanın güçlenmesinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın daha güçlü destek içeren tutumu sonuç alınmasında daha etkili olmuştur denilebilir.

KAYAKÇA:

Aköz, A.-Bissembayeva, L.A. (2025). “Osmanlı-Safevî İlişkileri Ve Türkistanlı Hacılar”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, Güz-Eylül 2025, Sayı 115, s.145-166

Bağırılı, A. (2022). “Sovyetler Dönemi Azerbaycan Yazarlarının Epistolar Eserlerinde Türkiye”, <https://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2022/03/04-AygunBagirli.pdf> , s.63-74.

Bayrakdar, O.K. – Temür, B. (2024). “Azerbaycan Türkiye Çok Taraflı İlişkilerine Yön Veren Dinamikler: TDT- TÜRKSOY-TÜRKPA”, ANASAY 2024, Yıl 8, Sayı 30, s.1-26

Cabrayilov, M. (2024). “1920’li ve 1930’lu Yıllarda Türkiye Cumhuriyeti’nin Sovyet Azerbaycan’ına Siyasi ve Kültürel Etkisi”, <https://atam.gov.tr/wp-content/uploads/2024/10/Mehemmed-CABRAYILOV.pdf> , s.1055-1375.

Çevikel, Ş: (2023). “Resulzade’den İlham Aliyev’e Azerbaycan-Türkiye Siyasi İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, Anasay , Yıl:7, Sayı:25, s.156-171.

Heyet, C. (2004). “Azerbaycan’ın Türkleşmesi ve Azerbaycan Türkçesinin Teşekkülü”, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi Cilt 1 . Sayı 1, s.7-19.

Kayhan, H. (2018). “Azerbaycan Atabeyliğinin Kuruluşu ve Atabey İldeniz”, Türkiyat Mecmuası, Cilt:28/1, s.45-65.

Korkmaz, T. (2021). Türkiye-Azerbaycan İlişkileri (1919-1938). <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkiye-azerbaycan-iliskileri-1919-1938/?pdf=3301> , Erişim Tarihi:.07.11.2025

Küpeli, Ö. (2010). “Osmanlı-Safevi Münasebetlerine Dair Türkiye’de Yapılan Çalışmalar Hakkında Birkaç Not e Bir Bibliyografya Denemesi”, Tarih Okulu Ocak – Nisan Sayı VI, s.17-32.

Mededi, E. (2022). Azerbaycan “Halk Cumhuriyeti’nin Türkiye ile İlişkileri İran Tarihçiliğinde (1918-1921 yılları)”, <https://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2022/03/06-EynullaMedetli.pdf> , s.265-279.

Musa, İ. (2000). “Azerbaycan-Osmanlı Siyasi-Askeri İlişkileri (1917-1918)”, Belleten, Cilt:64, Sayı:240, s.509-522.

Mustafazade, T.T. (2004). “18.YY’da Osmanlı-Azerbaycan İlişkilerinin Başlıca Merhaleleri”, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Cilt:1 Sayı.1, s.21-36.

Okyar, O. (2017). “Uluslararası İlişkiler Perspektifinden Nahçıvan Üzerine Eleştirel Bir Bakış: Sorun Mu Fırsat Mı?”, Ermeni Araştırmaları, (56), s.81-101.

Özdemir, M.D.-Kantar, G. (2023). “Şuşa Beyannamesi’nin Önemi ve Olası Etkileri”, MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 12 Sayı: 2, s.733-744.

Özsoy, B. (2023). “1918’den 2023’e Türkiye-Azerbaycan İlişkilerinin Askeri Boyutu”, Gv. Str. Derg. 2023, 19(46), s.585-605

Yüce, M. (2023). “Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan’ın Ekonomik Gelişim Seyri”, Türk Dünyası Araştırmaları, Cilt:233, Sayı:263, s. 141